UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De kunst van ubuntu: kloppend hart van dialogische politiek [Bespreking van: H. Haenen (2016) Ubuntu en Nelson Mandela: Afrikaanse filosofie van verzoening]

Stuit, H.

Publication date
2016
Document Version
Final published version
Published in
Maandblad Zuid-Afrika

Link to publication

Citation for published version (APA):
Stuit, H. (2016). De kunst van ubuntu: kloppend hart van dialogische politiek [Bespreking van: H. Haenen (2016) Ubuntu en Nelson Mandela: Afrikaanse filosofie van verzoening]. *Maandblad Zuid-Afrika*, *93*(6), 138-138.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)
Download date:08 11月 2026

De kunst van Ubuntu

Kloppend hart van dialogische politiek

Nelson Mandela wist als geen ander het ubuntu-gedachtegoed uit te dragen. Henk Haenen legt ubuntu als de kern van Mandela's politiek leiderschap onder de loep.

In *Ubuntu en Nelson Mandela: Afrikaanse filosofie van verzoening* gaat Henk Haenen uitgebreid in op de ubuntu-filosofie. Hij doet dit overzichtelijk en vlot; de beschrijvingen zijn helder en toch ook beeldend. Door een treffende metaforiek en voorbeelden uit de Nederlandse en mondiale context, leest het boek lekker. Belangrijker is nog dat hierdoor meteen goed duidelijk wordt op welke manieren ubuntu relevant kan zijn voor de alledaagse realiteit, zowel binnen als buiten Zuid-Afrika. Het boek bestaat uit twee delen. In het eerste behandelt Haenen het ubuntu-concept, leunend op het invloedrijke werk van Magobe Ramose. In het tweede komt de dialogische en intermenselijke politieke insteek van Nelson Mandela aan bod.

Ubuntu en de kunsten

Haenen legt veel nadruk op het belang van schoonheid en de kunsten in ubuntu. Een mooie vergelijking trekt hij tussen een fotografische manier van denken (gelijkgesteld met Descartes), waarin dingen in stilstand en op zichzelf worden begrepen, en een filmische manier, die meer aansluit bij ubuntu. In deze beleving van de realiteit houdt men rekening met de actualiserende kracht van ubuntu. Het individu staat in nauw contact met zijn omgeving, zowel met mensen als met de natuur, en weet zich tevens nauw verbonden met de eigen, eerdere en ook toekomstige generaties. Hiermee is het individu een tijdelijk en bewegend knooppunt in een uitgebreid netwerk van relationele krachten, iemand die ernaar streeft eenheid in deze realiteit tot uiting te laten komen. Een persoon is dus geen stilstaand principe van waaruit men de realiteit kan overzien en beheersen.

Juist vanuit de kunsten kan een dergelijke ethische en bezielde positie voor het individu worden gerealiseerd. Haenen heeft het hier over contact met het eigen lichaam en de gemeenschapsvorming die er van zang en dans uitgaat omdat zij ons in staat stellen 'een actieve gemeenschappelijke taal' te beleven (136). Deze affectieve beleving van de kunst heeft een belangrijke rol gespeeld in emancipatie en verzet en is cruciaal in het huidige politieke landschap. Helaas blijft de kritische potentie van kunst hier bij Haenen wel onderbelicht. Is het niet zo dat deze twee kanten van de kunstbeleving elkaar beïnvloeden en versterken, in feite niet zonder elkaar kunnen bestaan? Juist nu de ontwikkeling van kunst en cultuur structureel onder vuur ligt, vormt ubuntu echter een broodnodige herinnering aan het belang van een levendige kunstpraktijk voor het scheppen van gelijkwaardige verbanden met de eigen (politieke) omgeving.

Foto: David Sasaki

Politieke toepassingen

Ondanks de relevantie van het onderwerp en de inzichtelijke nadruk op de kunstzinnigheid van ubuntu, geeft het boek helaas wel een zeer uitgewaaierd en standaard beeld van dit complexe concept. Het komt naar voren als een soort kosmisch gelukzaligheidsgevoel dat over het hele continent Afrika op dezelfde manier wordt beleefd. Hierdoor wordt ubuntu op werkelijk alles van toepassing en kan het met vele Westerse filosofen worden verbonden. De ontwikkeling van ubuntu binnen Zuid-Afrika sinds de jaren 90 blijft echter buiten beschouwing.

Zo worden individualisme en neoliberalisme gedemoniseerd en wordt ubuntu als een krachtig tegengif geponeerd dat de wereld tegen deze mindset beschermt. Maar hoe zit het dan met de manier waarop ubuntu mondiaal met succes wordt opgepakt voor allerlei liberale doeleinden, vooral in sales en marketing? Ook hebben er de afgelopen decennia veel filosofische ontwikkelingen plaatsgevonden, specifiek over ubuntu en wetgeving. Door het gros van het praktische, juridische en theoretische werk over ubuntu en de wet in Zuid-Afrika zelf onbenoemd te laten (afgezien van het Rivonia-proces), mist Haenen een uitgelezen kans om de invloed van Mandela en ubuntu op de architectuur van de Zuid-Afrikaanse samenleving, ook tijdens zijn leven, concreet te maken.

Hierdoor leest het tweede deel als een overzichtsgeschiedenis en blijven de pijnpunten binnen het ubuntu-denken, bijvoorbeeld dat groepsvorming in de praktijk tot sociale uitsluiting van vrouwen en homoseksuelen kan leiden, onaangeroerd. En dit terwijl een constructieve houding ten opzichte van sociale in- en uitsluiting de manier waarop Mandela zijn eigen leiderschap zo innig met de ubuntu-filosofie wist te verbinden juist zo bijzonder maakte! Desalniettemin laat dit boek op alomvattende wijze de rijkheid van ubuntu zien en toont het hoe de paradoxale Madiba magic in haar historische context kan worden begrepen.